

ارزیابی شاخص‌های سلامت بانکی کلمز بانک اسلامی افغانستان (باختر بانک) قبل و

بعد از اسلامی شدن آن

محمد غفاری فرد^{۱*}، راحیله محمدی^{۲**}

۱ - مدیر گروه رشته ی علوم اقتصادی و عضو هیئت علمی دانشگاه بین المللی اهل بیت

۲ - کارشناسی ارشد علوم اقتصادی دانشگاه بین المللی اهل بیت

چکیده

نظام بانک‌ها امروزه در اقتصاد نقش مهمی دارد زیرا بانک‌ها سرمایه‌های اشخاص را گردآوری نموده و از سوی دیگر آن را در اختیار سرمایه‌گذاران در اقتصاد قرار داده و زمینه رشد و توسعه اقتصادی را در کشور فراهم می‌سازند. هدف از این تحقیق ارزیابی عملکرد بانک اسلامی افغانستان (باختر بانک) قبل و بعد از اسلامی شدن آن است. بر این اساس با استفاده از داده‌های ترازنامه بانک از سال ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۹ به بررسی و مقایسه شاخص سلامت بانکی بانک اسلامی و باختر بانک سابق پرداخته و همچنین بانک اسلامی افغانستان با بانک ملی افغان، بانک بین‌المللی افغانستان، افغان یونایتد بانک و غضنفر بانک که به طور مختلط فعالیت دارد، مورد بررسی قرار گرفته است و نیز به بررسی عقود که در بانک اسلامی افغانستان وجود دارد، پرداخته است. از روش تحلیلی-توصیفی نیز استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که باختر بانک در شاخص کفایت سرمایه، کیفیت مدیریت و سودآوری نسبت به بانک اسلامی افغانستان از وضعیت مناسب‌تری برخوردار است و شاخص نقدینگی در بانک اسلامی بیشتر از باختر بانک است. شاخص کفایت سرمایه و کیفیت مدیریت در بانک اسلامی افغانستان (باختر بانک سابق) در مقایسه با بانک‌های مختلط، نسبت به بانک بین‌المللی افغانستان بیشتر و نسبت به سایر بانک‌ها کمتر است و شاخص سودآوری در بانک‌های مختلط بیشتر از بانک اسلامی افغانستان است و شاخص نقدینگی در بین تمام بانک‌های مختلط کمتر از بانک اسلامی افغانستان است. عقود که در بانک اسلامی افغانستان استفاده می‌شود، عقود اسلامی بوده و معاملات آن به دور از ربا می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: بانک اسلامی افغانستان، شاخص نقدینگی، شاخص کفایت سرمایه، شاخص

سلامت بانکی

* - mghaffaryfard@abu.ac.ir (نویسنده مسئول)

** - rahelamohammadi5@gmail.com

مقدمه

نظام بانک‌ها امروزه در اقتصاد نقش مهمی دارد زیرا بانک‌ها سرمایه‌های اشخاص را گردآوری نموده و از سوی دیگر آن را در اختیار سرمایه‌گذاران در اقتصاد قرار داده و زمینه رشد و توسعه اقتصادی را در کشور فراهم می‌سازند (صمدی و همکاران، ۱۳۹۱:۱). نظام بانکداری اسلامی شبیه بانکداری ربوی است اما در بانکداری اسلامی بهره وجود ندارد، معاملات به صورت واقعی بین سپرده‌گذاران و سپرده‌گیرندگان انجام شده و سود بانک بر اساس مقررات و اصول اسلامی به عنوان حق الوکاله می‌باشد. بانک‌های اسلامی نیز منحصی واسطه‌های مالی به کسب سود می‌پردازند به جای دریافت نرخ ثابت از وام‌گیرندگان، به تناسب قراردادهای واقعی که در سود و زیان معامله تجاری با سرمایه‌گذاران شریک می‌شوند و سود کسب شده را با سرمایه‌گذارانی که در بانک سپرده‌گذاری کرده تقسیم می‌کنند، این نرخ بازدهی که از پیش محاسبه می‌شود، متغیر بوده و به معاملات تجارتي بستگی دارد و با نرخ بهره که از پیش تعیین شده متفاوت می‌باشد (موسویان و ورزبیری، ۱۳۹۱:۳۱). اسلام در آیات و روایات تأکید فراوانی بر حرام بودن ربا بیان نموده‌است به خاطر آنکه معاملات بر پایه واقعی انجام نمی‌شود و یک طبقه جامعه از این معامله‌ها متضرر شده و طبقه دیگر سود می‌برد، سود یک جانبه بوده و باعث شکاف طبقاتی در جامعه می‌شود در صورتی که هدف اسلام و نظام اقتصاد اسلامی رسیدن به عدالت اقتصادی، رشد اقتصادی و استقلال اقتصادی در جامعه می‌باشد و از ربا خوردن، غرر و جهالت در معاملات تجاری و خوردن مال دیگران به ناحق نهی کرده‌است (موسویان و ورزبیری، ۱۳۹۱:۳۲).

سلامت مالی در نظام اقتصادی کشورها از اهمیت زیادی برخوردار است. منظور از سلامت مالی عبارت است از شرایطی که موجب جلوگیری از بحران‌های مالی در نتیجه رخدادهایی چون: تغییر نرخ بهره، ارزش دارایی‌ها، ورشکستگی و تعطیلی بنگاه‌های اقتصادی می‌شود (میرباقری هیر و همکاران ۱۳۹۵: ۲۵). از نظر هونینگ^۳ (۲۰۱۰)، هدف از سلامت مالی در صنعت بانکی، حفظ حقوق ذینفعان به وسیله اجرای تعهدات و اجتناب از تخلفات با به‌کارگیری سازوکارهای نظارتی و حاکمیتی لازم تلقی می‌شود. یکی از معروف‌ترین شاخص‌های سلامت بانکی موسوم به شاخص کملز است که مراجع نظارتی زیادی در دنیا از آن استفاده می‌کنند. به دلیل نقش مهمی که یک سیستم بانکی سالم در واسطه‌گری مالی دارد از اهمیت بسیاری برخوردار است. بانک‌ها دارای تأثیرات خارجی مثبت از قبیل جمع‌آوری پس‌اندازها، تخصیص منابع و نیز فراهم نمودن نقدینگی و خدمات پرداخت هستند که در کشورهای در حال توسعه که دارای بازارهای مالی کمتر توسعه یافته می‌باشد، عمده تأمین‌کننده مالی است. بانک‌ها در سمت دارایی‌ها و بدهی‌ها با ریسک‌های گوناگونی مواجه می‌باشند. در سمت دارایی‌ها، با ریسک قیمت‌گذاری پروژه‌ها، ریسک اعتباری و ریسک نقد شوندگی و در قسمت بدهی‌ها نیز با ریسک اعتماد مشتریان مواجه می‌باشند.

³ Honig

با توجه به ریسک‌های گوناگونی که یک بانک با آن مواجه است، شناسایی و پایش شاخص‌های سلامت بانکی دارای اهمیت می‌باشد. در واقعیت این شناخت و پایش افزون بر کمک به سیاست‌گذاران، مواردی چون: بهبود عملکرد نیروهای بازار در جریان تصمیمات سرمایه‌گذاری و وام‌دهی و شناخت مشکلات بالقوه در مراحل اولیه جهت جلوگیری و کاهش احتمال وقوع شوک‌های ناگهانی و در اخیر باعث بهبود جریان تخصیص منابع مالی می‌شود (احمدیان، ۱۳۹۲: ۹).

رایج‌ترین الگوی سنجش سلامت مالی به الگوی رتبه‌بندی کلمز^۴ معروف می‌باشد و کاربرد فراوانی در بررسی وضعیت سلامت بانک‌ها و مؤسسات مالی دارد. این شاخص که تشکیل شده از شش مؤلفه مالی: سرمایه (C)، دارایی (A)، مدیریت (M)، سود (E)، نقدینگی (L) و ریسک (S) می‌باشد. این مؤلفه‌ها در دهه ۸۰ میلادی در آمریکا ارائه شد و بعد از آن، در کشورها و نظام بانکداری مروج دنیا، بکار گرفته شد (احمدیان، ۱۳۹۲: ۹).

باختر بانک در سال ۱۳۸۸ هـ ش تأسیس شد و به نام بانک انکشافی افغانستان نامیده می‌شد و ده سال خدمات بانکداری عصری را عرضه می‌کرد که نخستین بار جواز بانکداری اسلامی در کشور را از بانک مرکزی افغانستان به دست آورد و با تغییر کلی در امور خدمات بانکداری تحت نام "بانک اسلامی افغانستان" در سال ۱۳۹۷ هـ ش رسماً افتتاح گردید و این بانک با داشتن هزار کارمند و ۶۲ شعبه در سراسر کشور فعالیت خود را شروع کرده‌است. خدمات در بانکداری اسلامی همانند بانکداری عصری بوده با این تفاوت که عملیات بانکداری در این بانک بر اساس فقه معاملات اسلامی و استانداردهای مالی اسلامی صورت می‌گیرد، اصل مهمی که در بانکداری اسلامی انجام می‌شود، تقسیم مفاد، زیان حاصله از معامله و پرهیز از پرداخت ربا یا همان بهره پول است. عمومی‌ترین مفاهیم مورد استفاده بانکداری اسلامی؛ شامل مضاربه (تقسیم مفاد)، ودیعه (به امانت گذاشتن)، مشارکت (سرمایه‌گذاری مشترک)، مرابحه (قرارداد مبتنی بر قیمت تمام شده) و اجاره به شرط تملیک (لیزینگ) است.

هدف از این تحقیق بررسی و مقایسه شاخص سلامت بانکی بانک اسلامی افغانستان با باختر بانک و نیز مقایسه شاخص سلامت بانکی بانک اسلامی افغانستان (باختر بانک سابق) با بانک‌هایی که به طور مختلط در افغانستان فعالیت دارند و همچنین ارزیابی عملکرد بانک اسلامی افغانستان با اهداف اقتصاد اسلامی است. این مقاله در ابتدا به بیان مقدمه پرداخته و در مرحله بعدی، پیشینه تحقیق، نوآوری‌های تحقیق و مبانی نظری را بیان کرده‌است و سپس به روش تحقیق پرداخته و در پی آن به نسبت‌های شاخص سلامت بانکی کارگرفته شده در تحقیق را توضیح داده‌است و بعد از آن به تجزیه و تحلیل نتایج تحقیق پرداخته و در مرحله آخر به نتیجه‌گیری و پیشنهادات پرداخته شده‌است.

⁴ Camels

پیشینه تحقیق

ید الهی وثیق (۱۳۹۰)، پایان‌نامه‌ای را تحت مقایسه عملکرد بانکداری قبل و بعد از اجرای قانون بانکداری بدون ربا در ایران را نوشته است و با استفاده از شاخص‌هایی چون بازده دارایی‌ها و بازده سرمایه‌ی صاحبان سهام (منحیث شاخص‌های سودآوری) و نسبت تسهیلات بر روی دارایی (شاخص ریسک اعتباری)، عملکرد نظام بانک ملی طی سال‌های (۱۳۶۳-۱۳۵۸) که نظام بانکی متعارف اجرا می‌شد و (۱۳۶۴-۱۳۷۸) که قانون عملیات بانکی بدون ربا در ایران حاکم شده‌است مطالعه و مقایسه کرده و نتایج تحقیق نشان می‌دهد بعد از تغییر قانون بانکداری کشور ایران و حذف ربا، یکی از شاخص‌های سودآوری (بازده دارایی) کاهش یافته و نسبت تسهیلات به دارایی به عنوان ریسک اعتباری (خطر عدم بازپرداخت وام) افزایش یافته است.

فراهانی و همکاران (۱۳۹۲)، بررسی در مورد مقایسه تطبیقی کارایی بانک‌های اسلامی و غیر اسلامی (مطالعه موردی: تأثیر بحران ۲۰۰۹-۲۰۰۷) انجام داده‌اند و با روش توصیفی و تحلیل محتوا با استفاده از روش تحلیل پوششی داده‌ها DEA (مدل CCR) در پی اثبات فرضیه‌ای که کارایی نظام بانکداری اسلامی نسبت به بانکداری سنتی در برابر بحران مالی (۲۰۰۷-۲۰۰۹) بیشتر است که استفاده از ۵۰ نمونه از بانک اسلامی و غیر اسلامی در خاورمیانه، در نتیجه بانک‌های اسلامی در مقایسه با بانک‌های غیر اسلامی طی سال‌های بحرانی مالی (۲۰۰۷-۲۰۰۹) کارایی بیشتری داشته‌اند.

نوروزی و همکاران (۱۳۹۴)، پژوهشی را با ویژگی‌های بانکداری اسلامی در کاهش بحران‌های مالی نسبت به بانکداری متعارف انجام داده‌است و با استفاده از روش کتابخانه‌ای، با ارائه علل وقوع بحران‌های مالی در سیستم مالی غربی، بانکداری اسلامی راه حل برای هر یک از دلایل ایجاد بحران بررسی شده که بانکداری اسلامی در بعد نظری می‌تواند بحران‌های مالی را کاهش داده و راه حلی برای سیستم مالی جهانی باشد اما بانکداری اسلامی در ایران موفق نبوده‌است.

محمد زاده و همکاران (۱۳۹۵)، مطالعه را تحت ارزیابی اهداف و عملکرد بانکداری اسلامی در ایران و سایر کشورهای اسلامی انجام دادند که در قدم نخست اهداف مهم بانکداری اسلامی را از متون موثق دینی و تحقیقات پیشین استخراج کرده و سپس شاخص‌های قابل سنجش در سطح بین‌الملل که منتشر می‌شود، برای این اهداف معرفی شده و بعد از مشخص شدن شاخص‌های بانکداری اسلامی به وضعیت آنها در ایران پرداخته و سپس با کشورهای اسلامی مقایسه کرده‌است که در نتیجه تحقیق کشورهای اسلامی با اهدافی چون (سهولت دسترسی به وام، دسترسی به خدمات مالی، نرخ بهره بانکی و ...) تفاوت زیاد داشته است و وضعیت آنها از کشورهای غیر اسلامی به مراتب بدتر است و کشور ایران نیز در مقایسه با کشورهای اسلامی از وضعیت بدتری برخوردار بوده‌است.

محسنی زنوزی و جلیلی (۱۳۹۵)، به مشکلات بانکداری اسلامی در ایران با نگاهی به تجربه مالزی پرداخته‌اند، این مقاله بیان‌کننده این است که مشکلات در نظام بانکداری ایران وجود دارد و نتوانسته ربا را از معاملات خود حذف کند؛ بنابراین مقایسه‌ای بین تجربیات ایران و کشور مالزی انجام داده‌است.

در نتیجه این مقایسه دیده شد که مشکلات فوق در بانکداری اسلامی مالزی هم وجود دارد ولی به خاطر رقابت در بانکداری اسلامی و متعارف در مالزی و استفاده بیشتر از عقود اسلامی، از عملکرد بانکداری اسلامی در مالزی رقابت بیشتری مشاهده می‌گردد.

فتاحی و همکاران (۱۳۹۶)، به بررسی تأثیر سلامت بانکی بر سودآوری بانک‌های تجاری؛ رویکرد رگرسیون پانل آستانه پرداختند. با استفاده از پانل آستانه، تأثیر شاخص‌های سلامت بانکی بر سودآوری بانک‌های تجاری ایران در بازه زمانی ۱۳۹۳-۱۳۸۴ مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که مقادیر کفایت سرمایه بیشتر از آستانه ۲۳،۱۰ درصد تأثیر مثبت و معناداری بر سودآوری بانک‌های تجاری ایران داشته، در صورتیکه مقادیر کفایت سرمایه کمتر از آستانه ۲۳،۱۰ درصد تأثیر منفی و معناداری بر سودآوری بانک‌ها دارد و نیز کیفیت دارایی‌های بانکی، کیفیت مدیریت، کیفیت نقدینگی و حساسیت به ریسک بازار بر سودآوری بانک‌ها از نظر تأثیر معناداری مورد بررسی است.

ستایش و فتحه (۱۳۹۶)، به مطالعه بررسی تأثیر شاخص‌های سلامت نظام بانکی در تعیین راهبرد مدیریت دارایی و بدهی (ALM)؛ با نگاه ویژه به شاخص کفایت سرمایه (CAR) پرداخته‌اند. ۲۰ بانک در بازه زمانی ۱۳۸۸-۱۳۹۳ مورد بررسی قرار گرفتند. از آزمون همبستگی و مدل رگرسیون چند متغیره جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده کردند، از اندازه بانک به عنوان شاخص مدیریت و دارایی و بدهی و از شاخص‌های سلامت نظام بانکی که عبارت از کیفیت سرمایه، مدیریت (بهره‌وری)، سودآوری و نقدینگی به حیث متغیرهای مستقل کار گرفته است. نتایج حاصله نشان می‌دهد، شاخص کفایت سرمایه، بازده دارایی و بازده سرمایه تأثیر معناداری بر مدیریت دارایی و بدهی دارند و شواهدی بر تأثیر شاخص‌های مدیریت (بهره‌وری) و نقدینگی پیدا نشده است.

سیدی و همکاران (۱۳۹۸)، به پژوهشی جهت ارزیابی شاخص‌های سلامت مالی بانک‌های تجاری از دیدگاه خبرگان بانکی پرداختند. هدف از این پژوهش ارزیابی ابعاد سنجش سلامت مالی بانک‌های تجاری از دیدگاه خبرگان بانکی و دانشگاهی می‌باشد که با استفاده از ۵۰۷ پرسشنامه در سال ۱۳۹۷ در بین خبرگان بانکی که شامل بانک‌های تجاری و نیز خبرگان دانشگاهی است، توزیع گردیده است. از نرم‌افزار آماری R و روش عاملی به منظور تحلیل آماری داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها استفاده شده است. نتایج حاکی از آن است که از دیدگاه خبرگان بانکی و دانشگاهی افزون بر شاخص‌های کلمز عبارت‌اند از کفایت سرمایه، کیفیت دارایی، سودآوری، نقدینگی، کیفیت مدیریت و حساسیت نسبت به ریسک بازار، شاخص‌های دیگری چون بانکداری اسلامی، حاکمیت شرکتی و الزامات قانونی بر سلامت مالی بانک‌ها تأثیرگذار هستند و نیز نشان داد بین مؤلفه‌های سلامت مالی ارتباط متقابل وجود دارد.

سیدی و همکاران (۱۳۹۸)، مطالعه‌ای تحت ارائه الگوی شاخص‌های سلامت بانکی با رویکرد بانکداری اسلامی انجام دادند. با استفاده از روش توصیفی - همبستگی، و جامعه آماری در این پژوهش ۳۸۲ نفر از مدیران ارشد، میانی و عملیاتی بانک‌ها بوده است. از طریق مصاحبه با خبرگان بانکی و دانشگاهی شاخص‌های سلامت بانکی انتخاب گردیده است. از نرم‌افزار آماری R و روش تحلیل عاملی

جهت تحلیل آماری داده‌ها و آزمون فرضیه استفاده شده‌است. نتایج تحقیق از دیدگاه خبرگان بانکی نشان می‌دهد، شاخص‌های کفایت سرمایه، کیفیت دارایی‌ها، سودآوری، نقدینگی، کیفیت مدیریت، حساسیت نسبت به ریسک بازار، بانکداری اسلامی، حاکمیت شرکتی، میزان تسهیلات برخوردار از پشتوانه فنی و اقتصادی و دیگر عوامل بر سلامت بانکی تأثیرگذار است.

سجودی و جلیلی (۱۳۹۹)، بررسی اثر شاخص اسلامی شدن مالی بر توزیع درآمد و رشد اقتصادی را انجام دادند. هدف از تحقیق تأثیر اسلامی شدن بازارهای مالی در ایران و بعضی کشورهای اسلامی بر رشد اقتصادی و توزیع درآمد این کشورها است. برای این منظور با استفاده از مدل رگرسیونی از داده‌های پانل در کشورهای منتخب اسلامی در دوره ۲۰۱۷-۲۰۱۲ و نیز با روش FGLS، اثر شاخص اسلامی شدن مالی بر ضریب جینی و رشد تولید ناخالص داخلی سرانه تخمین زده شد که در نتیجه اثر شاخص بر بهبود توزیع درآمد اثر مثبت و بر رشد تولید ناخالص داخلی سرانه اثر معناداری نداشته است.

سلواندن و همکاران (۲۰۱۸)، بررسی در مورد مطالعه اکتشافی در مورد انتخاب مشتریان در انتخاب بانکداری اسلامی انجام دادند. هدف از تحقیق این مطالعه تعیین و شناسایی در انتخاب محصولات یا خدمات بانک اسلامی است. داده‌ها با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی در ناحیه سلنگور جمع‌آوری شده‌است که بیان می‌کند شهرت بانکی، مذهبی و عوامل سودآوری از اهمیت زیادی برخوردار بوده و تأثیر بر انتخاب مشتریان در بانکداری اسلامی داشته است. اعتبار بانکی و سود هزینه در انتخاب بانکداری اسلامی رابطه مثبت داشته و در این مطالعه ثابت شده که دین در انتخاب بانکداری اسلامی رابطه منفی داشته ولی ریسک در انتخاب بانک تأثیرگذار بوده‌است.

انگینر و همکاران (۲۰۱۸)، به بررسی نظام حاکمیت شرکتی و ثبات مالی بانک پرداختند. یافته‌ها حاکی از آن است که مالکیت‌های خانوادگی بانک‌ها سبب افزایش ریسک و تضعیف نظام حاکمیت شرکتی و سلامت مالی بانک‌ها خواهد شد. وی با آزمون این مطلب در کشورهای گوناگون این یافته‌ها را تأیید کرده‌است.

شادی و مور (۲۰۱۹)، بررسی اثرات چند وجهی نظارت مالی بر ثبات بانک را با استفاده از روش داده‌های پانل در دوره زمانی ۲۰۱۶-۲۰۰۰ برای ۲۲۱۰ بانک در سراسر ۴۷ کشور اروپایی بر اساس مدل کم‌لر بررسی کرده‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد سرمایه بیشتر با ثبات بانک ارتباط مثبت دارد، در صورتیکه محدودیت‌های تدریجی، بیمه سپرده و نظارت بیش از حد، تأثیر نامطلوب بر ثبات بانک‌ها دارد. بانک‌های تجاری، بانک‌های کوچک‌تر و بانک‌های در حال ظهور نسبت به شوک‌های نظارتی آسیب‌پذیرتر می‌باشند.

عبدالکریم و همکاران (۲۰۱۹)، در طی بررسی سلامت مالی در کشورهایی که دارای نظام بانکی دوگانه، اسلامی و رایج هستند. نشان دادند که فقط در برخی از کشورهای بررسی شده (۷ کشور) گزارش سلامت مالی منتشر شده‌است و نیز آن‌ها نشان دادند فقط در سه کشور بررسی شده، سیستم نظارتی بانک‌های اسلامی و رایج به طور جداگانه پیش‌بینی شده‌است.

مبانی نظری

ماهیت بانک در نظام بانکداری متعارف: بانک یک نهاد اقتصادی است که وظیفه‌های از جمله تجهیز و تخصیص اعتبارات، عملیات اعتباری، عملیات مالی، خرید و فروش ارز، نقل و انتقال وجوه، وصول مطالبات اسنادی و سود سهام مشتریان، پرداخت بدهی مشتریان، قبول امانات، نگهداری سهام و اوراق بهادار و اشیای قیمتی مشتریان، انجام وظیفه وکالت برای مشتریان در امور مختلف را بر عهده دارد. از جانبی، نهادی نیز به نام بانک مرکزی در نظام پول نوین تعریف شده است که وظایف مختلفی را انجام می‌دهد. برخی از مهم‌ترین این وظایف به شمول: انتشار اسکناس، تنظیم حجم پول در بانک‌های تجاری، فراهم کردن امکانات اعتباری برای بانک‌های تجاری، انجام عملیات تسویه حساب بین بانک‌ها، صندوق‌داری و نمایندگی مالی برای عملیات بانکی دولت، اجرای سیاست پول و کنترل حجم اعتبارات، حمایت از بانک‌ها در شرایط بحرانی و همچنین این بانک مسئولیت کنترل شبکه بانکی و اداره سیاست پولی را نیز بر عهده دارد (موسویان و میثمی، ۱۳۹۷: ۸).

با توجه به شناخت وظایف، باز هم نیاز است که به صورت دقیق‌تر به این پرسش پاسخ داد که اساساً ماهیت و تعریف بانک چیست. اگرچه با توجه به گسترده شدن فعالیت‌های بانکی در عصر حاضر ارائه یک تعریف جامع سخت است اما می‌توان نهاد بانک در نظام پولی را چنین بیان کرد: «بانک واسطه‌گری مالی و مؤسسه انتفاعی است که با سرمایه خود و سپرده‌های مشتریان، به منظور کسب سود اقدام به دادن وام و اعتبارات و ارائه خدمات بانکی می‌نماید» (مجتهد و حسن‌زاده، ۱۳۸۰: ۱۰۳). بر اساس تعریف ذکر شده می‌توان فعالیت‌های اصلی بانک‌ها را در عرصه اقتصاد به دو گروه تقسیم‌بندی کرد.

- تجهیز منابع (جمع‌آوری سپرده‌های صاحبان وجوه مازاد)

- تخصیص اعتبارات (اعطای تسهیلات و اعتبارات به متقاضیان)

بانک‌ها از یک طرف به جمع‌آوری وجوه مازاد مردم، مؤسسات، شرکت و دولت پرداخته و آن را در قالب انواع سپرده‌ها جذب می‌کنند و از سوی به متقاضیان وجوه مانند مصرف‌کنندگان، فعالان اقتصادی، مؤسسات خیریه و دولت، تسهیلات کوتاه‌مدت، میان‌مدت، بلندمدت و اعتبار می‌دهند. طوری که تشبیه کرده‌اند، یک نظام بانکی سالم در کشور همانند قلب سالم در بدن عمل می‌کند، چنانچه قلب عصاره غذایی را جذب کرده و از طریق رگ‌ها به تمام اعضای نیازمند بدن می‌رساند، بانک‌ها نیز سرمایه‌های راكد و غیر مولد را از سراسر کشور جمع‌آوری کرده و به دستان تلاشگر و فعالان اقتصادی می‌رساند (جمشیدی، ۱۳۷۹: ۳۴).

کارکردهای بانک در نظام بانکداری متعارف: امروزه نظام بانکی نقش عمده و بارزی در کنترل فعالیت‌های اقتصادی و به گردش درآوردن چرخه‌ای پیشرفت اقتصادی و اجتماعی را عهده‌دار است. شبکه گسترده بانک‌های تجاری و مؤسسه‌های مالی و اعتباری و با محوریت بانک مرکزی

کارکردهای مختلفی را در اقتصاد یک کشور ایفا می‌کند. از مهم‌ترین آن‌ها به سه مورد می‌توان اشاره کرد.

- ۱ - کاهش هزینه‌ها و رونق مبادلات
- ۲ - واسطه‌گری از طریق تجهیز و تخصیص بهینه منابع
- ۳ - بانکداری مرکزی و سیاست‌گذاری پولی

بانکداری اسلامی: بر اساس تحقیقات صورت گرفته، نشان می‌دهد که تعریف واحدی از بانکداری اسلامی وجود ندارد. محققان گوناگون تعاریف مختلفی را در خصوص بانکداری اسلامی بیان کرده‌اند (صدیقی، ۱۳۸۹: ۴۳). اما می‌توان این نوع بانکداری را چنین تعریف نمود: «بانکداری اسلامی مدل تعدیل شده‌ای از بانکداری متعارف است که در آن تلاش می‌شود واسطه‌گری مالی بر اساس شیوه‌های مورد تأیید شریعت، بین اشخاص (حقیقی و حقوقی) دارای مازاد منابع و اشخاص دارای کسری منابع، انجام شود. افزون بر این، در این نوع از بانکداری، تمامی روابط و مناسبات سازگار با شریعت و فقه اسلامی و در راستای اهداف اساسی نظام اقتصادی اسلام، مانند عدالت و اخلاق تنظیم می‌شود» (موسویان و میثمی، ۱۳۹۷: ۳۰).

قراردادهای بانکی: در بانکداری اسلامی از قراردادهای اسلامی جهت انجام معاملات استفاده می‌شود، بر این اساس قراردادهای اقتصادی را با توجه به اهداف طرفین قرارداد می‌توان به دو دسته تقسیم‌بندی کرد:

الف: قراردادهای غیرانتفاعی: گرچه تعدادی از قراردادهای نفع مادی نداشته اما به خاطر هدف‌های خیرخواهانه و انسانی، اسلام به آن‌ها سفارش نموده‌است و پاداش دنیوی و اخروی برای انجام آن در نظر گرفته‌است. قراردادهایی به شمول: صدقه، عاریه، ودیعه، وقف و قرض‌الحسنه در این دسته قرار می‌گیرند.

در عملیات بانکداری بدون ربا، سه قرارداد بانکی بر این اساس می‌باشد:

۱. سپرده‌ی قرض‌الحسنه پس‌انداز.
۲. سپرده‌ی قرض‌الحسنه جاری.
۳. وام قرض‌الحسنه.

ب: قراردادهای انتفاعی: قراردادهای انتفاعی از جمله قراردادهای اقتصادی هستند که با هدف کسب مال و ثروت و به جهتی برای به دست آوردن سود (انتفاع) بسته شده و به دو گروه تقسیم می‌شود.

۱. قراردادهای انتفاعی مبادله‌ای: در این نوع از قراردادها، طرفین قرارداد اموال و منافع را در برابر پول یا مال دیگر مبادله کرده و عقدهایی از قبیل (مربحه، فروش اقساطی، اجاره به شرط تملیک، سلف، خرید دین، جعاله و استصناع) از این گروه شمرده می‌شوند.

ویژگی‌های قراردادهای انتفاعی مبادله‌ای: قراردادهای مبادله‌ای از ویژگی‌های خاصی برخوردار بوده که نسبت به دیگر قراردادها متمایز می‌کند. تعدادی از آن‌ها بدین شرح است.

- **تعیین نمودن نرخ سود از ابتدا:** علاوه بر انتفاعی بودن این قرارداد، نرخ سود در این نوع قراردادها به صورت ثابت و مشخص می‌باشد. به طور مثال، بانک قادر است تصمیم بگیرد تمام قراردادهای مبادله‌ای خود را برای سال و یا فصل خاصی با نرخ‌های معین منعقد کند و همین‌طور می‌تواند این شرایط را برای همه‌ای بخش‌ها و یا همه‌ای قراردادهای از یک نرخ مشخص به صورت ترجیحی استفاده کند و یا به عبارت دیگر، نرخ و میزان سود در هر یک از قراردادهای مبادله‌ای در زمان انعقاد آن معین و قطعی بوده و در شرایط مختلف اقتصادی از قبیل رکود و دلایل این چنین، از میزان آن کاسته نمی‌شود.
 - **تملیکی بودن قرارداد:** در قراردادهای مبادله‌ای، بعد از اتمام قرارداد، مطابق ضوابط هر قرارداد، عوضین به ملکیت طرفین در می‌آید و رابطه بین بانک و گیرنده تسهیلات، رابطه بستانکار و بدهکار می‌باشد.
 - **عدم نیاز به نظارت و کنترل:** در قراردادهای مبادله‌ای مسئولیت بانک در احراز صحت قرارداد می‌باشد و بعد از آن نیاز به نظارت و کنترل بانک در بهره‌برداری از تسهیلات نمی‌باشد. فقط مسئولیت بانک آن است که با گرفتن تضمین کافی از بازگشت منابع اطمینان حاصل کند.
- ۲- **قراردادهای انتفاعی مشارکتی:** قراردادهای انتفاعی مشارکتی از جمله قراردادهای می‌باشند که اصل مالکیت و سود و زیان فعالیت اقتصادی موضوع قرارداد بین طرفین عقد به اشتراک گذاشته می‌شود. عقدهایی از قبیل: مشارکت مدنی، مشارکت حقوقی، مضاربه، مزارعه، مساقات می‌باشند.

ویژگی‌های قراردادهای مشارکتی:

- **انتظار انتفاعی بودن قرارداد:** قراردادهای مشارکتی همانند قرارداد مبادله‌ای هست تنها با این تفاوت که در قراردادهای مبادله‌ای نفع بردن حتمی هست ولی در قراردادهای مشارکتی انتظاری هست. بانک و متقاضی تسهیلات انتظار دارند مطابق پیش‌بینی‌شان سودی را کسب کنند اما اینکه در عمل اتفاق بیافتد، معلوم نیست.
- **متغیر بودن نرخ سود قرارداد:** امکان دارد در قراردادهای مشارکتی در ابتدای قرارداد، سهم سود بانک و نرخ سود انتظاری تخمین زده شود؛ اما سود واقعی در پایان قرارداد مشخص می‌شود چنانچه امکان دارد برای قرارداد خاصی نرخ سود صفر و حتی منفی گردد. در نتیجه سود بانکی تا پایان دوره مالی مشخص نبوده و متغیر می‌باشد.
- **اذنی بودن قرارداد:** در قراردادهای مشارکتی، سرمایه‌ای که بانک به متقاضی تسهیلات می‌دهد صرف بانک به او اذن می‌دهد و به ملکیت شخص در نمی‌آورد؛ بنابراین مشتری با اذن صاحب سرمایه (بانک) می‌تواند در فعالیت‌های اقتصادی سهم بگیرد و رابطه مالی بانک و متقاضی تسهیلات، رابطه صاحب سرمایه و عامل و یا رابطه دوشریک خواهد بود.

➤ **نیاز به نظارت و کنترل:** در این قرارداد علاوه بر مسئولیت بانک در احراز صحت قرارداد، مسئول اقتصادی بودن فعالیت بوده و در طول انجام پروژه بر کیفیت به کارگیری منابع، نظارت و کنترل داشته باشد تا حق و حقوق بانک و سپرده‌گذاران ضایع نشود.

پایه‌های شرعی بانکداری اسلامی

اگرچه بانک‌های اسلامی در نوع معاملات و خدماتی که ارائه می‌کنند چنان تفاوتی با بانکداری‌های سنتی ندارد. گاهی این تفاوت کم محل اشتباه می‌شود؛ اما بانکداری اسلامی از اصول و قواعدی پیروی می‌کند که رعایت صحیح و کامل آن‌ها موجب ثبات و پایداری نظام بانکی، تخصیص بهینه منابع و توزیع عادلانه درآمدها در کل اقتصاد می‌شود. بعضی از این قواعد که در طراحی مدل عملیاتی بانکداری اسلامی باید اجرا شود به شرح زیر می‌باشد (سید نورانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۷).

الف: ممنوعیت ربا: ممنوعیت ربا شاید مهم‌ترین و شاخص‌ترین تفاوت در اقتصاد اسلامی با سایر اقتصادها از دیدگاه اسلام باشد. در صورتی که اساس و بنیاد اقتصاد متعارف بر روی ربا و بهره استوار است و به شکل‌های گوناگون اوراق قرضه، سپرده‌ها، وام‌ها و اعتبارات بانکی، کارت اعتباری و غیره در همه ابعاد اقتصاد سرمایه‌داری جریان دارد. در حالیکه در اسلام شدیداً نهی شده و از جمله گناهان کبیره شمرده می‌شود و افرادی که مرتکب چنین اعمالی شود، نه تنها به عقاب دردناک اخروی گرفتار می‌شود بلکه به مبارزه دنیوی نیز تهدید شده‌است. بحث ربا گسترده بوده و نیاز به تحقیق مستقل و مفصل دارد لذا با رعایت اختصار به قدر نیاز به بررسی ربا پرداخته شد (موسویان، ۱۳۹۹: ۱۳۳).

ب: ممنوعیت ضرر و ضرار: یکی از ضوابط عمومی اکثر ابواب فقه به خصوص باب معاملات، قاعده نفی ضرر می‌باشد. به این معنی که این قاعده حاکم بر مبادلات و معاملات عقلایی بوده و شرح مقدس اسلام تنها آن دسته از مبادلات و معاملات را تأیید می‌کند که اصل معامله، اطلاق معامله و یا شرایط معامله سبب ضرر و ضرار نشود. در غیر آن، به وسیله ضابطه نفی ضرر، یا حکم به بطلان معامله کرده و یا با ایجاد قیودی معامله را مقید به رعایت شرایطی می‌کند و در جایی که شرایط خود موجب ضرر شود آن شرایط را لغو می‌کند (محقق نیا، ۱۳۹۴: ۲۹۶). از اسناد مهمی که می‌توان در این زمینه بیان نمود، روایت شیخ صدوق که از پیامبر اسلام (ص) نقل می‌کند. حضرت فرمودند: «لا ضرر و لا ضرار فی الاسلام».

ج: ممنوعیت غرر: یکی از تفاوت‌های مهم فقه معاملات اسلامی با قوانین حقوقی عادی ممنوعیت غرر می‌باشد. فقهای اسلام تعدادی از معاملات را به طور کلی و تعدادی را نیز در مواردی به سبب وجود غرر باطل می‌دانند. نظر به کاربرد واژه «غرر» و مشتقات آن و با توجه به دیدگاه لغویین و دیدگاه تعدادی فقها، لفظ غرر، اسم مصدر از «عَرَّرَ يُعَرِّرُ تَغْرِيراً» به معنای «به خطر و هلاکت انداختن» است و غرر به معنی «خطر» خواهد بود و بر اساس این قاعده، بانک‌های اسلامی و در رأس آن‌ها بانک مرکزی موظف اند در طراحی انواع قراردادهای ابزارهای مالی، آیین‌نامه و دستورالعمل‌های اجرایی و

سیاست‌های نظارتی، طوری عمل کنند که معاملات بانکی بدون هیچ نوع ابهام و جهالتی نسبت به حقوق بانک و مشتریان انجام شود.

۵: ممنوعیت اکل مال به باطل: یکی از ضوابط عمومی فعالیت‌های اقتصادی از نظر اسلام قاعده «ممنوعیت اکل مال به باطل» می‌باشد. این ضابطه عمومی علاوه بر اینکه یک ضابطه کلی حاکم بر همه فعالیت‌ها و روابط مالی اسلامی است، حتی بر بسیاری از ضوابط عمومی دیگر نیز ناظر می‌باشد. مستند اصلی فقها در ضابطه کلی ممنوعیت «اکل مال به باطل» آیاتی از قرآن کریم و به خصوص آیه ۲۹ سوره نساء است. در این آیه خداوند می‌فرماید: « يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ »: ای کسانی که ایمان آورده اید! اموال یکدیگر را در میان خود به باطل نخورید، مگر اینکه تجارتي با رضایت یکدیگر باشد (موسویان، ۱۳۹۹: ۷۸).

بانک اسلامی بر اساس این قانون کلی باید از قراردادهای و شیوه‌هایی که به دید عرف و عقلا باطل است، پرهیز نماید. در معاملات بانکی یکی از مواردی که نمود روشن دارد، تخصیص منابع بدون داشتن توجیه کارشناسی می‌باشد. چرا که در روایات آمده، حتی گرفتن قرض، بدون داشتن توان مالی برای بازپرداخت از جمله اکل مال به باطل به شمار می‌رود (مصباحی مقدم و دیگران، ۱۳۹۰: ۴۳).

۵: اخلاق اسلامی: یکی از اصول بانکداری اسلامی، سازگاری تمام رفتارها میان تمام ذینفعان نظام بانکی با اخلاق اسلامی می‌باشد. مناسبات بین تمامی کنشگران باید به گونه‌ای تنظیم گردد که با اخلاق اسلامی حداکثر سازگاری را داشته باشد و در تمامی رفتارها به این مهم توجه صورت بگیرد. منظور از اخلاق اسلامی مجموعه دستورات اخلاقی و دینی بوده که در قرآن، احادیث و سیره معصومین (ع) وجود دارد و یا سایر فعالیت‌هایی که از دیدگاه عرف و عقل، اخلاقی به حساب آید.

ساختار بانکداری در افغانستان

بانک مرکزی افغانستان به عنوان یک نهاد دولتی در کنار داشتن وظایف مرسوم یک بانک مرکزی، بر نظام بانکداری این کشور که تشکیل شده از عوامل زیر است، کنترل و نظارت دارد (مسعود، ۱۳۹۴: ۱۸۲).

بانک‌های تجارتي: بانک‌های تجارتي در افغانستان عبارت است از: بانک‌های دولتی، بانک‌های بخش خصوصی افغانستان و نمایندگی‌های بانک خارجی، بر اساس گزارش سالانه مالی در سال ۱۳۹۹ توسط د افغانستان بانک، ۱۲ بانک در افغانستان فعالیت دارند که ۳ بانک آن دولتی می‌باشند که عبارتند: بانک ملی افغان، پشتنی بانک و نوبی کابل بانک و ۷ بانک آن خصوصی بوده به شمول: عیسی بانک، بانک بین‌المللی افغانستان، بانک اسلامی افغانستان، میوند بانک، افغان یونایتد بانک، اولین بانک قرضه‌های کوچک، غضنفر بانک و ۲ تا نمایندگی بانک خارجی، نشنل بانک پاکستان از کشور پاکستان و الفلاح بانک مربوط به امارات متحده عربی می‌باشد که در افغانستان فعالیت دارند (سایت بانک مرکزی).

نظام بانکداری دوگانه در افغانستان: در حال حاضر نظام بانکداری در افغانستان مختلط است به این معنی که در کنار بانکداری متعارف، بانکداری اسلامی نیز شکل گرفته است. گرچه در چنین نظام‌هایی هر کدام از بخش‌ها در فضای خاص خود فعالیت دارند ولی از آنجایی که هر دو متعلق به محیط اقتصاد کلان می‌باشند، بنابراین آثار متقابل آن‌ها بر یکدیگر اجتناب‌ناپذیر است. جمعیت کشور به لحاظ تقاضا برای خدمات بانکی، لزوماً بر مبنای باورهای دینی خود از خدمات بانکداری خاصی استفاده نمی‌کنند. انواع مدل‌های بانکداری اسلامی را می‌توان به یکی از حالت‌های زیر در کشورهای اسلامی اشاره کرد (رضایی، ۱۳۹۴: ۲۲۱).

۱. نظام فراگیر بانکداری اسلامی: در این نوع نظام بانکداری، انواع بانک‌های فعال در بخش مالی یک کشور تنها در چارچوب بانکداری اسلامی انجام فعالیت می‌کنند، مانند: بانکداری در ایران، پاکستان و سودان.

۲. نظام بانکداری دوگانه: در این نظام بانکداری مختلط می‌باشد یعنی بانکداری اسلامی در کنار بانکداری متعارف فعالیت می‌نماید، مانند: بانکداری در مالزی و اندونزی.

۳. بانکداری متعارف بر علاوه بانکداری اسلامی: در این نظام معمولاً پایه و اساس نظام بانکداری متعارف است اما تعداد بانک‌های اسلامی نیز در بخش مالی کشور فعالیت می‌کنند، مانند بانکداری در عربستان سعودی، بحرین، بنگلادش، برونی، مصر، گینه، سنگاپور.

با توجه به انواع نظام بانکداری که در بالا بیان گردید. نظام بانکداری در افغانستان از نوع دوم (نظام بانکداری دوگانه) است به این جهت که نظام بانکداری متعارف از همان ابتدای تأسیس بانک‌ها در سیستم بانکداری افغانستان وجود داشت اما بانکداری اسلامی اخیراً در افغانستان معرفی شد و پا به عرصه رقابت جدی با نظام بانکداری متعارف گذاشت. نظر به اینکه اکثر مردم افغانستان خواستار مفاد حلال می‌باشند، توقع می‌رود که بانکداری اسلامی در آینده رشد چشمگیری داشته باشد. در حالیکه اولین بانک اسلامی مستقل در اوایل سال ۱۳۹۷ با خدمات تماماً اسلامی تأسیس شد، به دلیلی که مردم از سیستم بانکداری غربی به لحاظ بهره‌زیادی که اخذ می‌کرد، راضی نبودند. با آغاز بانکداری اسلامی امید است که اکثر مردم پول‌های راکدشان را در بانک گذاشته و سبب رشد اقتصادی در کشور شود.

معرفی بانک اسلامی افغانستان و بانک‌های مختلط در افغانستان

بانک اسلامی افغانستان: با آغاز سال ۲۰۱۸ میلادی اداره بانک اسلامی افغانستان یا باختر بانک سابق آمادگی خود را برای آغاز عملی بانکداری اسلامی شروع کرد. فعالیت‌های خویش را در این زمینه ادامه داد. به تاریخ اول آوریل سال ۲۰۱۸ بانک اسلامی افغانستان به عوض باختر بانک سابق، فعالیت‌های خود را با آغاز پروسه بانکداری اسلامی شروع کرد. به تاریخ ۱۴ آوریل هیئت رهبری بانک اسلامی افغانستان به گونه رسمی جواز فعالیت این بانک را از معاون اول بانک مرکزی افغانستان به دست آورد.

تجهیز منابع پولی در بانک اسلامی افغانستان

۱. حساب جاری قرض الحسنه
۲. حساب مضاربت پس انداز عمومی
۳. حساب مضاربت پس انداز نساء
۴. حساب مضاربت میعادى

تخصیص منابع پولی در بانک اسلامی افغانستان

۱. مرابحه
۲. اجاره
۳. مشارکه
۴. استصناع
۵. سلم

بانک ملی افغان: بانک ملی افغان اولین و پیشگام‌ترین بانک در افغانستان می‌باشد که به تاریخ ۹ ثور ۱۳۱۲ هـ ش تأسیس گردیده‌است. بانک ملی افغان ساختار بانکداری را در افغانستان معرفی نموده و الی تأسیس دافغانستان بانک (۱۳۱۸) وظایف بانک مرکزی را نیز پیش برده و دارای شهرت ۷۵ ساله به سطح افغانستان و جهان می‌باشد. این بانک با سرمایه ابتدایی ۹۶ میلیون افغانی به فعالیت‌های بانکی خویش شروع نموده که از جمله این سرمایه (۷۲) درصد آن مربوط سکتور خصوصی و (۲۸) درصد آن مربوط سکتور دولتی بود، این بانک در سال ۱۳۵۵ توسط دولت وقت کاملاً ملی اعلان شد و به صورت مختلط فعالیت می‌کند.

بانک بین‌المللی افغانستان: بانک بین‌المللی افغانستان از بانک‌های تجاری خصوصی می‌باشد که در سال ۲۰۰۴ میلادی مجوز فعالیت خود را از بانک مرکزی افغانستان به دست آورد و با سرمایه اولیه ۱۰ میلیون دلار شروع به فعالیت نمود. هدف اصلی سهامداران این بانک کمک به توسعه اقتصادی افغانستان و انجام فعالیت‌های تجاری مطابق استانداردهای بین‌المللی می‌باشد.

افغان یونایتد بانک: افغان یونایتد بانک یک بانک عصری شخصی تجارتي می‌باشد که به تاریخ ۴ ماه اکتبر ۲۰۰۷ تأسیس گردیده‌است. این بانک جواز کاری خویش را نظر به قانون بانکداری افغانستان از بانک مرکزی (د افغانستان بانک) و جواز تجارتي خویش را از اداره حمایه سرمایه‌گذاری افغانستان (آیسا) به دست آورده‌است. این بانک با سرمایه اولیه ۸۷۸ میلیون افغانی در شهر کابل فعالیت خود را آغاز نموده‌است و در دو بخش بانکداری اسلامی و متعارف خدمات ارائه می‌نماید.

غضنفر بانک: غضنفر بانک یک بانک تجاری مجاز می‌باشد که فعالیت خویش را در ماه مارس ۲۰۰۹ و مجوز فعالیت خود را از بانک مرکزی افغانستان به دست آورد و با سرمایه اولیه ۵۶۷٫۶ میلیون افغانی رسماً به فعالیت خود آغاز نمود. خدمات مالی خویش را در دو بخش بانکداری عمومی و بانکداری اسلامی عرضه نماید.

روش تحقیق

در این تحقیق با استفاده از روش توصیفی- تحلیلی به ارزیابی عملکرد بانکداری اسلامی قبل و بعد از اسلامی شدن آن پرداخته و از طریق مطالعات کتابخانه‌ای به وسیله‌ای کتاب‌ها، مقالات و سایت‌های معتبر در زمینه بانکداری متعارف و اسلامی پرداخته شده‌است و آمارهای مربوط به شاخص سلامت بانکی از سایت‌های بانک‌ها از ترازنامه‌هایش گرفته شده‌است.

نسبت‌های شاخص سلامت بانکی به کار رفته در تحقیق

حقوق صاحبان سهام	۱. کیفیت سرمایه (شاخص کفایت سرمایه)(TCAP)	
دارایی‌ها		
تسهیلات	بازده دارایی (ROA)	}
کل سپرده		
سود خالص		
دارایی‌ها	بازده سرمایه (ROE)	
سود خالص		
حقوق صاحبان سهام		
دارایی‌های نقد		
کل دارایی‌ها		
		۲. مدیریت (بهره وری)(MAN)
		۳. سود آوری
		۴. نقدینگی (Liquidity)

یافته‌های تحقیق

مقایسه شاخص سلامت بانکی در بانک اسلامی افغانستان (باختر بانک) قبل و بعد از اسلامی شدن آن

شاخص سلامت بانکی که در این تحقیق مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد عبارت است از: (کفایت سرمایه، کیفیت مدیریت، سودآوری، نقدینگی) که به صورت مقایسوی بین نظام بانکی متعارف و

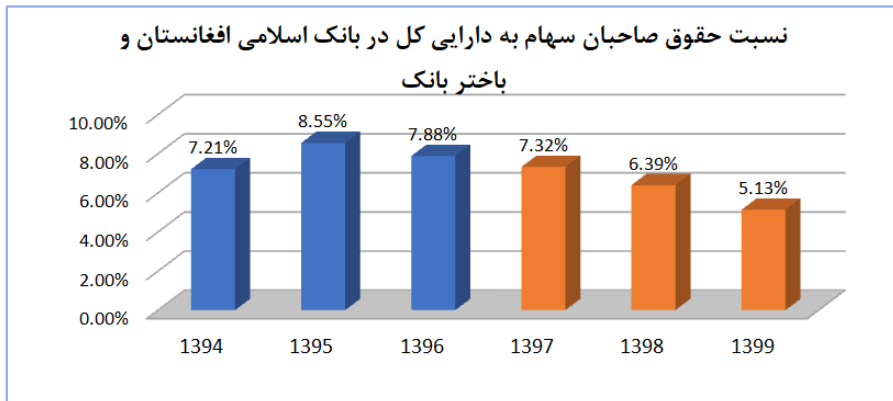
اسلامی بانک اسلامی افغانستان که در سال‌های ۱۳۹۵، ۱۳۹۴، ۱۳۹۶ نظام بانکی آن متعارف بود و سه سال اخیر ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹ که نظام بانکی آن اسلامی شده‌است، بررسی صورت می‌گیرد.

شاخص کفایت سرمایه (TCAP): یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها، شاخص کفایت سرمایه می‌باشد که توانایی بانک‌ها را هنگام مواجه‌شدن با مشکلات و چالش‌ها می‌سنجد؛ بنابراین هرچه شاخص کفایت سرمایه یک بانک بیشتر باشد به همان اندازه توانایی بانک در مقابل پرداخت بدهی و افزایش مراجعات به بانک‌ها بیشتر خواهد بود. بر این اساس نسبت بزرگ‌تر سرمایه به دارایی به معنی پوشش بالاتر دارایی‌ها توسط سرمایه در مقابل زیان‌های احتمالی است. اگر درصد سرمایه به مجموع دارایی‌ها بیش از حد پایین باشد، چنانچه اوضاع اقتصادی نامطلوبی پیش بیاید، بانک را با ریسک‌های بسیاری از جمله ریسک نقدینگی مواجه می‌کند. از طرف دیگر نسبت سرمایه‌گذاری به مجموع دارایی‌ها نیز بیش از حد بالا باشد، منابع مالی صاحبان سهام در بانک بلوکه شده و بانک برای کسب سود و بازده مناسب برای سهامداران ناچار به افزایش نرخ اعطای تسهیلات خواهد شد. عموماً بانک‌ها ترجیح می‌دهند که برای حداکثر کردن بازده سهامداران منابع مالی مورد نیاز را از طریق سپرده‌گذاران تأمین مالی کنند (شمخال و پرهیزکاری، ۱۳۹۳: ۳۶). در سال ۱۹۹۹ کمیته بال در بیانیهٔ دوم خود، موسوم به بازل شماره ۲، حداقل نسبت سرمایه به دارایی‌ها را در سطح ۸٪ در صد تعیین کرده‌است.

جدول ۱: نسبت حقوق صاحبان سهام به دارایی کل در بانک اسلامی افغانستان و باختر بانک

نظام بانکی	بانکداری متعارف			بانک اسلامی			
	سال	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
داده		۰/۰۷۲۱	۰/۰۸۵۵	۰/۰۷۸۸	۰/۰۷۳۲	۰/۰۶۳۹	۰/۰۵۱۳

منبع: سایت بانک اسلامی افغانستان

نمودار ۱

با توجه به جدول و نمودار بالا می‌توان بیان کرد که نسبت حقوق صاحبان سهام به کل دارایی در بانکداری متعارف بیشتر از بانک اسلامی افغانستان است. مطابق این روند نسبت حقوق صاحبان سهام به دارایی در بانکداری متعارف در طی سه سال دارای نوسان بوده‌است در سال ۱۳۹۴ این نسبت از ۷٫۲۱٪ به ۸٫۵۵٪ در سال ۱۳۹۵ و با کاهش اندکی به ۷٫۸۸٪ در سال ۱۳۹۶ رسیده‌است. طبق اطلاعات به دست آمده، میزان کفایت سرمایه در بانکداری متعارف در طی سال‌های مورد مطالعه وضعیت تقریباً مناسب را دارا بوده‌است؛ زیرا نظر به حداقل سرمایه‌ای که کمیته بال برای بانک‌ها تعیین کرده‌است تنها در سال ۱۳۹۵ از معیار کمیته بال برخوردار بوده و در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۶ به اندازه ۰٫۷۹٪ و ۰٫۱۲٪ از ۸٪ پایین‌تر بوده‌است. نسبت حقوق صاحبان سهام به دارایی در بانک اسلامی افغانستان در طی سال‌های مورد مطالعه کمتر از بانکداری متعارف است. در صورتی که کفایت سرمایه در این سه سال از سقف کمیته بال پایین‌تر است، با این حال رو به کاهش نیز بوده‌است. در سال ۱۳۹۷ این نسبت از ۷٫۳۲٪ به ۶٫۳۹٪ در سال ۱۳۹۸ و ۵٫۱۳٪ در سال ۱۳۹۹ رسیده‌است. از سال ۱۳۹۷ تا سال ۱۳۹۹ به اندازه ۲٫۱۹٪ کاهش یافته است.

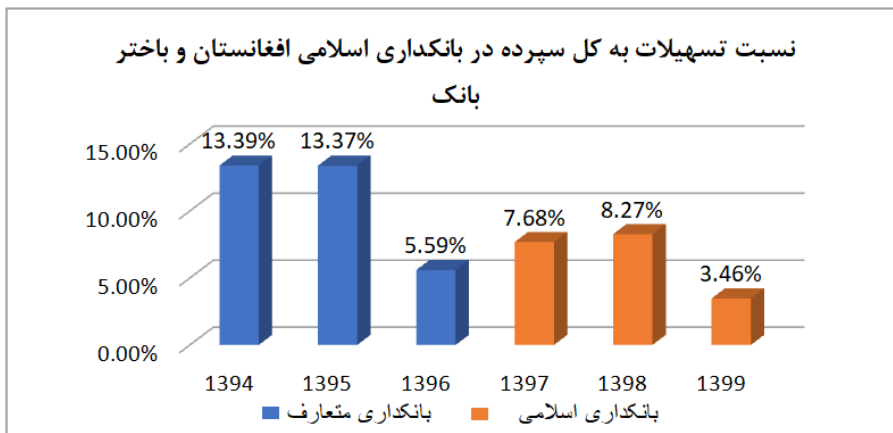
شاخص کیفیت مدیریت یا کیفیت بهره‌وری (MAN): یکی از نسبت‌های مالی، نسبت

تسهیلات به سپرده‌است که برای بررسی نقدینگی و وضعیت مالی بانک‌ها و مؤسسات پولی و مالی استفاده می‌شود. این نسبت معیاری برای سنجش نقدینگی منابع اعتباری بانک است. در حقیقت نشان می‌دهد که بانک‌ها می‌توانند کسب و کار وام‌دهی خود را از طریق سپرده‌هایشان تأمین کنند. افزایش این نسبت بیانگر افزایش وام‌ها و کاهش سپرده‌های بانکی در مدیریت منابع و مصارف بانکی است. چنانچه این نسبت افزایش پیدا کند موجب کاهش نقدینگی بانک شده که در نتیجه باعث افزایش ریسک نقدینگی در سیستم بانکی می‌گردد (مهر آرا و بهلولوند، ۱۳۹۵: ۳۳).

جدول ۲: نسبت تسهیلات به کل سپرده در بانک اسلامی افغانستان و باختر بانک

نظام بانکی	بانکداری متعارف			بانکداری اسلامی			
	سال	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
داده		۰/۱۳۳۹	۰/۱۳۳۷	۰/۰۵۵۹	۰/۰۷۶۸	۰/۰۸۲۷	۰/۰۳۴۶

منبع سایت بانک اسلامی افغانستان

نمودار ۲

اطلاعات در جدول و نمودار بالا نشان می‌دهد، نسبت تسهیلات به کل سپرده در نظام بانکداری متعارف بیشتر از نظام بانکداری اسلامی در بانک اسلامی افغانستان است. این نسبت در سال‌های مورد مطالعه روند کاهشی داشته است. این نسبت در سال ۱۳۹۴ از ۱۳,۳۹٪ به ۱۳,۳۷٪ در سال ۱۳۹۵ و در نهایت سال ۱۳۹۶ به ۵,۵۹٪ رسیده است. نسبت تسهیلات به سپرده در نظام بانک اسلامی نیز در سه سال دارای نوسان بوده است. طوری که در سال ۱۳۹۷ از ۷,۶۸٪ به ۳,۴۶٪ در سال ۱۳۹۹ رسیده است.

شاخص سودآوری: یکی از اهداف مهم هر بنگاه اقتصادی از جمله بانک‌ها کسب سود است. میزان سودآوری نشان‌دهنده توانایی مدیریت بانک‌ها در جهت استفاده درست و کارا از منابع و سرمایه‌های است که در اختیار دارند. به منظور دستیابی بهتر و شفاف‌تر در خصوص عملکرد مدیریت لازم است که به منابع ایجاد سود مانند: درآمد حاصل از تسهیلات اعطاء شده، درآمد حاصل از کارمزد خدمات بانکی، سایر درآمدهای عملیاتی و درآمدهای غیرعملیاتی و همین‌طور میزان هزینه‌های صرف شده برای کسب هر کدام آن‌ها و نیز هزینه‌های غیرعملیاتی آگاهی یافته و با بررسی و تحلیل سوابق موجود و مقایسه آن‌ها با انتظارات، می‌توان از نحوه اداره بانک‌ها کسب اطلاعات نمود (سودانی، ۱۳۹۶: ۱۴۶). طبق نظر

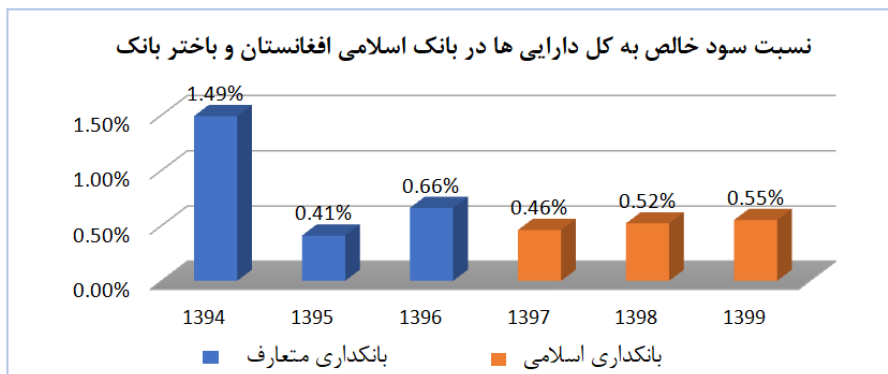
گیر (۲۰۰۷) سود مداوم باعث جذب اعتماد عمومی به بانک‌ها می‌شود و نیز برای داشتن یک ساختار مالی متعادل و دادن پاداش به سهامداران لازم می‌باشد؛ بنابراین تداوم سودآوری سالم برای پایداری بانک‌ها امر ضروری است. نسبت‌های سودآوری توانایی مؤسسات در تولید سود حاصل از درآمد و دارایی‌ها را سنجش می‌کند. شاخص‌های سودآوری شامل نسبت بازدهی دارایی و نسبت بازدهی سرمایه است.

الف: نسبت بازدهی دارایی (ROA) سنجشی از سودآوری و کارایی بانک در خصوص نحوه استفاده از منابع برای کسب درآمد و به‌کارگیری ظرفیت بانک را مشخص می‌کند. این نسبت نشان می‌دهد از هر واحد خالص دارایی‌های بانک چند واحد سود خالص (پس از کسر مالیات) حاصل می‌شود.

جدول ۳: نسبت سود خالص به کل دارایی‌ها در بانک اسلامی افغانستان و باختر بانک

نظام بانکی	بانکداری متعارف			بانک اسلامی			
	سال	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
داده		۰/۰۱۴۹	۰/۰۰۴۱	۰/۰۰۶۶	۰/۰۰۴۶	۰/۰۰۵۲	۰/۰۰۵۵

منبع: سایت بانک اسلامی افغانستان

نمودار ۳

جدول و نمودار بالا نشان می‌دهد که نسبت بازده دارایی‌ها در بانکداری متعارف و بانکداری اسلامی در طی سال‌های مورد مطالعه دارای نوسان بوده‌است. در سال ۱۳۹۴ نسبت بازده دارایی ۱,۴۹٪ که نظر به سایر سال‌ها در بهترین حالت قرار داشته و در سال ۱۳۹۵ به ۰,۴۱٪ کاهش یافته و در سال ۱۳۹۶ به ۰,۶۶٪ رسیده‌است که نظر به سال ۱۳۹۴، ۱,۰۸٪ و ۰,۸۳٪ از سود کمتری برخوردار بوده‌است. در سال‌هایی که باختر بانک به بانک اسلامی تبدیل شده‌است، بازده دارایی‌ها روند افزایشی را طی

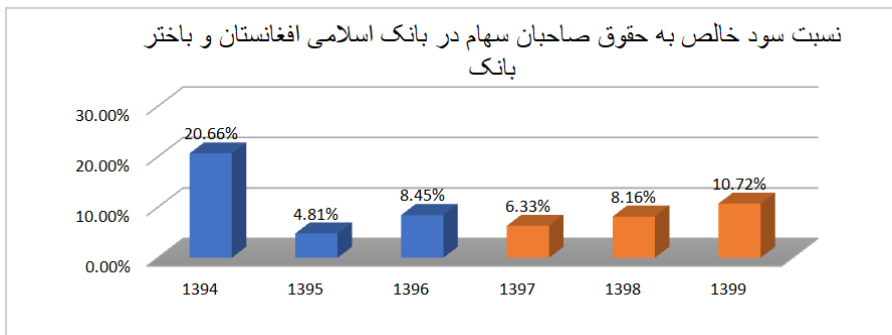
کرده‌است. در سال ۱۳۹۷ بازده دارایی % ۰,۴۶ و سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب % ۰,۵۲ و % ۰,۵۵ رسیده‌است. از سال ۱۳۹۷ تا سال ۱۳۹۹ به مقدار % ۰,۰۹ رشد داشته است. هر چه نسبت سود خالص به کل دارایی‌ها بالاتر باشد، بیانگر مقدار سود خالص تولید شده به ازای هر واحد دارایی می‌باشد و به این ترتیب بانک می‌تواند سود بیشتری را کسب کند و نیز توانایی مدیریت بانک را برای جذب سپرده با هزینه کم و استفاده آن در سرمایه‌گذاری‌های سودآور کمک می‌کند.

ب: بازده سرمایه (ROE): سنجش مستقیمی از بازده سهام‌داران می‌باشد. این نسبت کاملاً تحت تأثیر ساختار سرمایه بانک می‌باشد. این نسبت نشان می‌دهد به ازای هر واحد سرمایه چند واحد سود خالص حاصل شده‌است. این نسبت معیاری از توان سودآوری بانک و نیز توان بانک در جذب سرمایه جدید و تأمین مالی است (احمدیان، ۱۳۹۲: ۳۹).

جدول ۴: نسبت سودخالص به حقوق صاحبان سهام در بانک اسلامی افغانستان و باختر بانک

نظام بانکی	بانکداری متعارف			بانکداری اسلامی			
	سال	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
داده		۰/۲۰۶۶	۰/۰۴۸۱	۰/۰۸۴۵	۰/۰۶۳۳	۰/۰۸۱۶	۰/۱۰۷۲

منبع سایت بانک اسلامی افغانستان

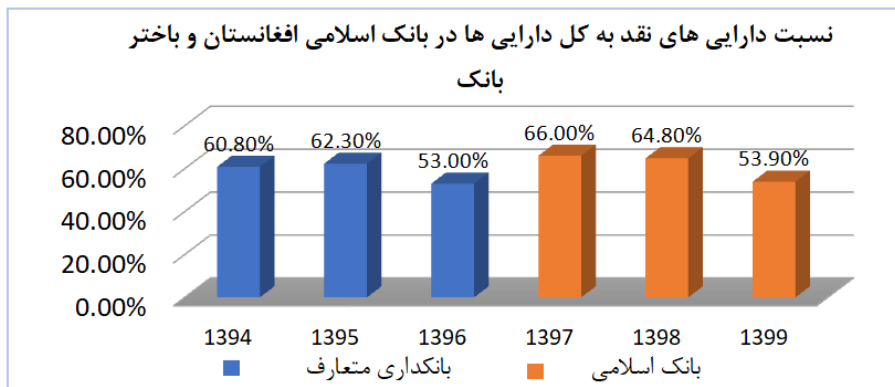

نمودار ۴

اطلاعات و نمودار بالا نشان می‌دهد که نسبت سود خالص به حقوق صاحبان سهام در سه سال متعارف دارای نوسان زیادی است طوری که در سال ۱۳۹۴ این نسبت به % ۲۰,۶۶ و در سال ۱۳۹۵ با کاهش فاحشی به % ۴,۸۱ و در سال ۱۳۹۶ با افزایش اندکی به % ۸,۴۵ می‌رسد و نسبت به سال ۱۳۹۴

از تفاوت زیاد % ۱۵,۸۵ و % ۱۲,۲۱ دیده می‌شود. نسبت سود خالص به حقوق صاحبان سهام در بانک اسلامی افغانستان طی سال‌های مورد مطالعه دارای روند افزایشی بوده‌است. در سال ۱۳۹۷ این نسبت از % ۶,۳۳ به % ۸,۱۶ در سال ۱۳۹۸ و % ۱۰,۷۲ در سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. در سه سال مربوط بانکداری متعارف دیده می‌شود که بازده سرمایه دارای نوسان بسیار زیاد می‌باشد. سال ۱۳۹۴ نسبت بازده بسیار بالا و در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ نسبت‌ها کاهش یافته است اما در بانکداری اسلامی در سال ۱۳۹۷ بازده سرمایه کمتر از سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ است اما بعد از آن دارای رشد بوده‌است. نسبت بازده سرمایه هر چه بیشتر باشد باعث تشویق سهام‌داران شده و از طرفی نیز سبب جذب سرمایه جدید در بانک می‌شود و به این ترتیب بانک می‌تواند به این طریق از منابع مالی بیشتری برخوردار شده و توان سرمایه‌گذاری در دیگر پروژه برایش مساعد شده و سود بیشتری را کسب نماید.

شاخص نقدینگی (Liquidity): اگرچه نسبت‌های نقدینگی تحت تأثیر تعاریف گوناگون از دارایی‌های نقد می‌باشد، نهایتاً طیف مختلفی از اعداد و ارقام را تشکیل می‌دهد اما در اغلب کشورها مفهوم نقد و دارایی‌های نقدینه، معادل دارایی نقد و دارایی‌هایی که به سرعت و بدون متحمل شدن زیان، قابل تبدیل به نقد باشد. معمولاً بانک‌هایی که در شرایط تأمین مالی، وجوه مورد نیاز خود را در بازارهای سپرده‌گیری اعم از مشتریان خود و یا در بازارهای بین بانکی از دست می‌دهند، دچار ریسک نقدینگی می‌شوند (فتاحی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۵).

نمودار ۵

جدول ۵: نسبت دارایی‌های نقد به کل دارایی‌ها در بانک اسلامی افغانستان و باختر بانک

نظام بانکی	بانکداری متعارف			بانکداری اسلامی		
	سال	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
داده	۰/۶۰۸	۰/۶۲۳	۰/۵۳۰	۰/۶۶۰	۰/۶۴۸	۰/۵۳۹

منبع سایت بانک اسلامی افغانستان

با توجه به نمودار شماره ۵، این نسبت طی سال‌های مورد مطالعه در بانکداری متعارف دارای نوسان بوده است. از سال ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۵ روند افزایشی داشته است و از سال ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۶ رو به کاهش بوده است. این نسبت بیانگر این است که هر چه پایین‌تر باشد ریسک نقدینگی بیشتر است. به این اساس ریسک نقدینگی از سال ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۵ در نظام بانکی متعارف روند کاهشی داشته است و در سال ۱۳۹۶ دوباره کاهش یافته و ریسک نقدینگی را بالا برده و از % ۶۲,۳۰ به % ۵۳ رسیده است. این نسبت در نظام بانکداری اسلامی در سال‌های مورد مطالعه بیشتر از نظام بانکداری متعارف بوده است. با توجه به نمودار بالا نسبت دارایی‌های نقد به کل دارایی‌ها در بانکداری اسلامی طی این سه سال روند کاهشی داشته است. در سال ۱۳۹۷ نسبت دارایی‌های نقد به کل دارایی‌ها کاهش یافته و ریسک نقدینگی در بانکداری اسلامی بیشتر از سال ۱۳۹۶ بوده است و در سال ۱۳۹۹ دوباره این نسبت کاهش یافته و ریسک نقدینگی تقریباً % ۱۰,۹ افزایش را نسبت سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد.

بررسی شاخص سلامت بانکی بانک اسلامی افغانستان (باختر بانک) و بانک‌های مختلط در افغانستان با استفاده از ترکیب فرمول موریس

مدل موریس یکی از روش‌های مؤثر در زمینه ترکیب منطقی شاخص‌های سنجش توسعه یافتگی نواحی است (حسین زاده دلیر، ۱۳۸۰: ۱۵۳). همچنین یکی از جدیدترین و کاربردی‌ترین تکنیک‌های برنامه‌ریزی هست که کاربرد مختلفی دارد.

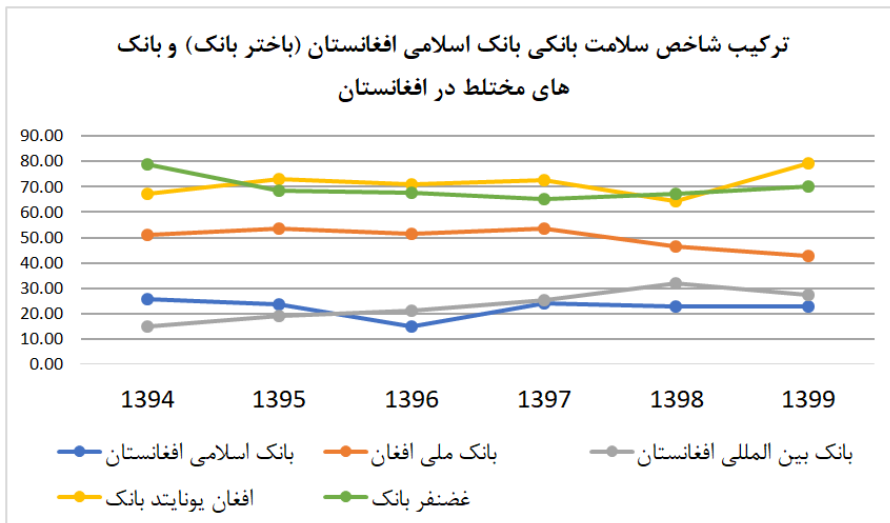
در این مدل شاخص ناموزون موریس از طریق فرمول
$$Y_{ij} = \frac{X_{ij} - X_{imin}}{X_{imax} - X_{imin}} * 100$$
 محاسبه می‌شود در این فرمول Y_{ij} شاخص ناموزون برای متغیر A_m در بانک Z_j است، X_{imin} حداقل مقدار متغیر A_m در بین بانک‌ها است (رضوانی، ۱۳۸۳: ۱۵۳). نکته مهم در این روش این است که شاخص‌های بکار گرفته شده باید همسو یا هم جهت باشند (بدری و دیگران، ۱۳۸۵: ۲۱). اگر چنانچه یک یا تعدادی از شاخص‌ها با دیگر شاخص‌ها همسو و هم جهت نباشند، جهت همسو نمودن آن‌ها از معکوس شاخص محاسبه شده و از

طریق فرمول فوق استفاده می‌گردد و سپس ضریب نهایی شاخص از طریق فرمول $D.I. = \frac{\sum_{i=1}^n Y_{ij}}{n}$ محاسبه می‌شود که در این فرمول، n تعداد شاخص‌های مورد مطالعه و $D.I.$ شاخص اصلی است. ضریب شاخص مورس بین صفر تا ۱۰۰ نوسان دارد که هر چه به ۱۰۰ نزدیک‌تر باشد، سطح سلامت بانکی بیشتر است (رضوانی، ۱۳۸۳: ۱۵۴).

جدول ۶: ترکیب شاخص سلامت بانکی در بانک اسلامی افغانستان و بانک‌های مختلط در افغانستان

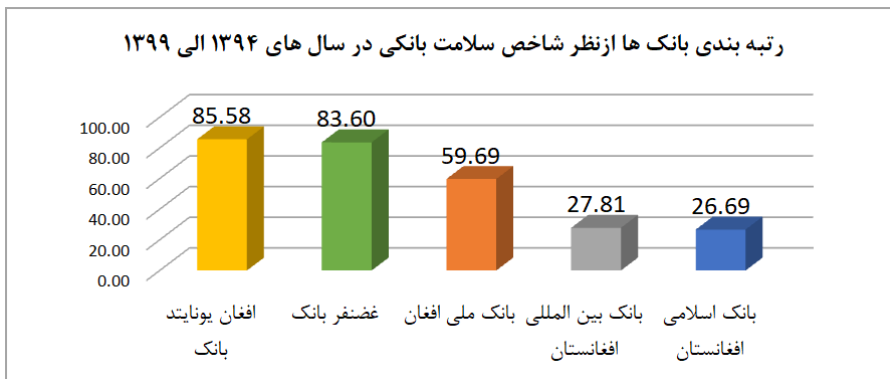
بانک / سال	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
بانک اسلامی افغانستان	۲۵,۶۵	۲۳,۶۹	۱۴,۷۸	۲۴,۱۲	۲۲,۶۷	۲۲,۵۴
بانک ملی افغان	۵۱,۰۵	۵۳,۶۴	۵۱,۳۱	۵۳,۳۶	۴۶,۴۱	۴۲,۶۸
بانک بین‌المللی افغانستان	۱۴,۶۵	۱۸,۸۱	۲۱,۰۶	۲۵,۲۷	۳۱,۸۲	۲۷,۴۲
افغان یونایتد بانک	۶۷,۳۸	۷۳,۰۱	۷۱,۰۴	۷۲,۷۳	۶۴,۴۳	۷۹,۳۰
غضنفر بانک	۷۸,۹۲	۶۸,۴۶	۶۷,۸۳	۶۵,۳۳	۶۷,۴۲	۷۰,۰۲

منابع: سایت بانک‌های مربوطه

جدول و نمودار ۶ با استفاده از ترکیب فرمول موريس شاخص‌های مربوط سلامت بانکی را ترکیب کرده و روند سلامت بانکی در طی دوره زمانی ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۹ در بانک‌ها را نشان می‌دهد. به این اساس شاخص سلامت بانکی در بانک اسلامی افغانستان (باختر بانک) در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ از بانک بین‌المللی افغانستان بیشتر و از سایر بانک‌ها کمتر است. در سال ۱۳۹۶ آخرین سالی که بانک به طور متعارف فعالیت داشته با ضریب ۱۴,۷۸ نه تنها از نظر شاخص سلامت بانکی از خود بانک در سطح بسیار پایین قرار دارد، بلکه نسبت به بانک‌های مختلط نیز در سطح پایینی قرار گرفته است. در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۴ به یک‌بارگی بانک اسلامی افغانستان (باختر بانک) ۷,۸ درصد در نسبت تسهیلات به سپرده، ۰,۸۲ درصد در بازده دارایی، ۱۲,۲۱ درصد در بازده سرمایه و ۷,۸ درصد در نقدینگی کاهش را تجربه کرده‌است و به همین دلیل شاخص سلامت بانکی در بانک اسلامی افغانستان (باختر بانک) در سطح پایین قرار گرفته است و از سال ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹ بانک به بانک اسلامی افغانستان تبدیل شده شاخص سلامت بانکی از وضعیت بهتری برخوردار است. اگرچه در این سه سال نسبت به سایر بانک‌ها در سطح پایین قرار دارد.

با استفاده از ترکیب فرمول موريس شاخص سلامت بانکی بین بانک‌های مورد مطالعه از سال ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۹ رتبه‌بندی گردیده‌است.

نمودار ۷

با توجه به نمودار بالا شاخص سلامت بانکی در بانک اسلامی افغانستان (باختر بانک) در سال‌های مورد مطالعه از سایر بانک‌های مختلط در افغانستان در سطح پایین قرار دارد. در قسمت این که آیا بانک اسلامی افغانستان در جذب منابع و ارائه تسهیلات از اصول شرعی پیروی می‌کند یا خیر؟ با توجه به مبانی نظری که در خصوص بانکداری اسلامی معلومات ارائه شده‌است و همچنین به معرفی و کارکرد بانک اسلامی افغانستان پرداخته شده‌است مشاهده می‌گردد که بانک ذکر شده در جذب منابع و ارائه تسهیلات به متقاضیان از عقود اسلامی کار می‌گیرد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

سلامت مالی در نظام اقتصادی کشورها از اهمیت زیادی برخوردار است. منظور از سلامت مالی عبارت است از شرایطی که موجب جلوگیری از بحران‌های مالی در نتیجه رخ دادهایی چون: تغییر نرخ بهره، ارزش دارایی‌ها، ورشکستگی و تعطیلی بنگاه‌های اقتصادی می‌شود. از نظر هونیگ (۲۰۱۰)، هدف از سلامت مالی در صنعت بانکی، حفظ حقوق ذینفعان به وسیله اجرای تعهدات و اجتناب از تخلفات با به‌کارگیری از سازوکارهای نظارتی و حاکمیتی لازم تلقی می‌شود. یکی از معروف‌ترین شاخص‌های سلامت بانکی موسوم به شاخص کملز است که مراجع نظارتی زیادی در دنیا از آن استفاده می‌کنند. به دلیل نقش مهمی که یک سیستم بانکی سالم در واسطه‌گری مالی دارد از اهمیت بسیاری برخوردار است.

در حال حاضر هر کشوری در پی این موضوع می‌باشد تا از نظام بانکی کار بگیرند که اعتقادات و باورهای اکثریت مردم را مدنظر قرار دهند تا به این صورت زمینه رشد و پیشرفت اقتصاد را در جامعه فراهم نماید. با توجه به سال‌های گذشته که اکثریت بانک‌ها یا به صورت متعارف و یا به طور مختلط فعالیت می‌کردند و تعداد افراد کمی در بانک‌ها سپرده‌گذاری می‌کردند و در طی این دو دهه گذشته باختر بانک برای اولین بار به بانک کاملاً اسلامی تبدیل شده است و از سال ۱۳۹۷ به بانک اسلامی افغانستان تغییر نام داده و فعالیت می‌کند. لذا این تحقیق نیز لازم می‌داند تا به بررسی و ارزیابی عملکرد بانک داری اسلامی بانک اسلامی افغانستان باختر بانک سابق پردازد و همچنین محصولات و خدماتی که در این بانک صورت می‌گیرد معرفی گردد.

در این تحقیق با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به ارزیابی عملکرد بانکداری اسلامی قبل و بعد از اسلامی شدن آن پرداخته و از طریق مطالعات کتابخانه‌ای به وسیله‌ای کتاب‌ها، مقالات و سایت‌های معتبر در زمینه بانکداری متعارف و اسلامی پرداخته شده است و آمارهای مربوط به شاخص سلامت بانکی از سایت‌های بانک‌ها از ترازنامه‌هایش گرفته شده است. هدف از این تحقیق بررسی و مقایسه شاخص سلامت بانکی بانک اسلامی افغانستان با شاخص سلامت بانکی بانک اسلامی افغانستان (باختر بانک سابق) با بانک‌هایی که به طور مختلط در افغانستان فعالیت دارند و همچنین ارزیابی عملکرد بانک اسلامی افغانستان با اهداف اقتصاد اسلامی است. نظر به تحقیق و بررسی که در این زمینه صورت گرفت، بانک باختر بانک در شاخص کفایت سرمایه، کیفیت مدیریت، سودآوری نسبت به بانک اسلامی افغانستان در وضعیت مناسب‌تری قرار دارد. تنها شاخص نقدینگی بانک اسلامی افغانستان نسبت به بانک‌های مختلط در افغانستان است. با توجه به اطلاعاتی که از ترازنامه‌های بانک‌های مختلط و بانک اسلامی افغانستان طی دوره زمانی ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۹ کمتر مشاهده شد. در قسمت این که آیا بانک اسلامی افغانستان در جذب منابع و ارائه تسهیلات از اصول شرعی پیروی می‌کند یا خیر؟ با توجه به مبانی نظری که در خصوص بانکداری اسلامی معلومات ارائه شده است

و همچنین به معرفی و کارکرد بانک اسلامی افغانستان پرداخته شده است مشاهده می‌گردد که بانک ذکر شده در جذب منابع و ارائه تسهیلات به متقاضیان از عقود اسلامی کار می‌گیرد.

پیشنهادات

۱. کفایت سرمایه از نسبت‌های مختلفی تأثیر می‌پذیرد. سرمایه یکی از معیارهای اصلی اندازه بانک‌ها است. با افزایش سرمایه، کفایت سرمایه در بانک بهبود پیدا می‌کند و از این طریق بانک می‌تواند ارائه تسهیلات به مشتریان را افزایش دهد.
 ۲. کیفیت مدیریت نیز از نسبت تسهیلات به سپرده حاصل می‌شود. بانک با معرفی حسابات و خدمات بانک اسلامی افغانستان از طریق تلویزیون، رادیو، تابلوی‌های تبلیغاتی در سطح شهرها و فضای مجازی، جذب سپرده‌گذاری و سرمایه‌گذاری در بانک را افزایش داده و نیز با ارائه تسهیلات متنوع اسلامی با گسترده کردن دامنه‌ای محصولات مثل مزارعه، مساقات چون اکثریت مردم به زراعت و کشاورزی فعالیت دارند، تسهیلات را افزایش داده و سبب افزایش دارایی در بانک شده و به این ترتیب باعث افزایش کیفیت مدیریت و سودآوری در بانک می‌شود.
 ۳. جهت جا باز کردن در بین بانک‌ها به ارائه تسهیلات بیشتر بپردازد و یک سری امتیازات را به تاجران و سرمایه‌گذاران قائل شود.
 ۴. نظارت منظم و دوامدار از سوی بانک مرکزی افغانستان جهت عملکرد بانک‌ها مخصوصاً بانک‌های اسلامی در افغانستان به خاطر نوپا بودن آن.
 ۵. با توجه به اهمیت شاخص سلامت بانکی باید گروه متخصص و ورزیده از سوی بانک مرکزی افغانستان گماشته شده و شاخص سلامت بانکی در بانک‌های افغانستان را رصد کنند.
 ۶. با توجه به پژوهش حاضر، بانک‌ها می‌توانند نقاط قوت و ضعف شان را شناسایی کرده و در جهت رفع آن مشکلاتی که وجود دارد، تدابیر لازم را اتخاذ نمایند.
- پژوهش حاضر که به بررسی سلامت بانکی بانک‌های مورد مطالعه در افغانستان پرداخته است، می‌تواند برای افرادی که مایل به سرمایه‌گذاری در بانک‌ها را دارند و تحلیل وضعیت بانک‌ها و ارزیابی سلامت بانک‌ها برای شان مسیر نیست، مفید واقع شده و از این طریق اطلاعات لازم را ذینفعان کسب کرده و بهترین گزینه را برای سرمایه‌گذاری انتخاب نمایند.

منابع

الف) فارسی

۱. احمدیان، اعظم. ۱۳۹۲. «ارزیابی شاخص‌های سلامت بانکی، در بانک‌های ایران (۱۳۹۰-۱۳۹۱)»، پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مقاله کاری شماره MBRI۹۲۳۲، ص ۷۱-۷۷.
۲. بدری، سید علی، سعید رضا اکبریان رونیزی و حسن جواهری. ۱۳۸۵. «تعیین سطوح توسعه یافتگی نواحی روستایی شهرستان کامیاران». فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال بیست و یکم، شماره ۸۲، ص ۲۱.
۳. جمشیدی، سعید. ۱۳۷۹. بانکداری اسلامی. تهران: شکوه اندیشه. ص ۳۴.
۴. حسین زاده دلیر، کریم. ۱۳۸۰. برنامه‌ریزی ناحیه‌ای. انتشارات سمت، تهران. ص ۱۵۳.
۵. رضایی، ابراهیم. ۱۳۹۴. بانکداری تطبیقی. تهران: ناشر نی، ص ۲۲۱.
۶. رضوانی، محمدرضا. ۱۳۸۳. «سنجش و تحلیل سطوح توسعه یافتگی نواحی روستایی در شهرستان سنندج با استفاده از GIS». مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، دانشگاه فردوسی، شماره سوم، مشهد. ص ۱۵۳-۱۵۴.
۷. ستایش، محمدحسین و محمدحسین فتحه. ۱۳۹۶. «بررسی تأثیر شاخص‌های سلامت نظام بانکی در تعیین راهبرد مدیریت دارایی و بدهی (ALM) با نگاه ویژه به شاخص کفایت سرمایه (CAR)». فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه‌گذاری، سال ۶ شماره ۲۴، ص ۱۴۹-۱۳۹.
۸. سجودی، سکینه و آیلا جلیلی. ۱۳۹۹. «بررسی اثر شاخص اسلامی شدن مالی بر توزیع درآمد و رشد اقتصادی». فصلنامه علمی اقتصاد و بانکداری اسلامی شماره سی‌ام، ص ۷۰-۴۹.
۹. سودانی، احمد. ۱۳۹۶. «رتبه‌بندی بانک‌ها و مؤسسات مالی بر مبنای شاخص‌های بین‌المللی کم‌لز». فصلنامه پژوهش‌های پولی - بانکی، سال دهم، شماره ۳۱، ص ۱۴۱-۱۷۱.
۱۰. سید نورانی، سید محمدرضا، امیر خادم عزیزاده و سید علی رضوانی. ۱۳۹۶. «طراحی شاخص ترکیبی بانکداری اسلامی در ایران». فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی، سال هفدهم، شماره ۶۸، ص ۷.
۱۱. سیدی، سید احمد، محمدرضا عبدلی و مهدی جباری نوقایی. ۱۳۹۸. «ارائه الگوی شاخص‌های سلامت بانکی با رویکرد بانکداری اسلامی». فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی، سال ۱۹، شماره ۷۴، ص ۱۴۷-۱۱۵.
۱۲. سیدی، سید احمد، محمدرضا عبدلی و مهدی جباری نوقایی. ۱۳۹۸. «ارزیابی شاخص‌های سلامت مالی بانک‌های تجاری از دیدگاه خبرگان بانکی». مجله پیشرفت‌های حسابداری دانشگاه شیراز، دوره ۱۱، شماره ۲، ص ۲۰۷-۲۵۱.
۱۳. شمخال، علی رشید و سعیده پرهیزکاری. ۱۳۹۳. «تجزیه و تحلیل نسبت‌های مالی بانکی». مجله بانک اقتصاد، شماره ۱۳۰، ۳۸-۳۴.
۱۴. صدیقی، محمد نجات‌الله. ۱۳۸۹. ربا، بهره بانکی و حکمت تحریم آن در اسلام. ترجمه حسین میثمی؛ تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق. ص ۴۳.
۱۵. صمدی، علی حسن، علی مهدیلوی تازه‌کندی و مهدی فراهانی. ۱۳۹۱. بررسی قراردادهای شیوه‌های اعطای تسهیلات در بانکداری اسلامی و رابطه آن‌ها با کاهش فقر در جامعه. تهران، سومین کنفرانس ریاضیات مالی و کاربردها. ص ۱.
۱۶. فتاحی، شهرام، مهدی رضایی و طاهره جاهد. ۱۳۹۶. «تأثیر سلامت بانکی بر سودآوری بانک‌های تجاری با رویکرد رگرسیون پانل آستانه». راهبرد مدیریت مالی، سال ۵، شماره ۱۶، ص ۲۹-۵۰.
۱۷. فراهانی فرد، سعید، محمد نقی نظریور و سارا مایی. ۱۳۹۲. «مقایسه تطبیقی کار آیی بانک‌های اسلامی و غیر اسلامی (مطالعه موردی تأثیر بحران ۲۰۰۷-۲۰۰۹)». فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی، سال دوازدهم، شماره ۴۶. ص ۱۲۲-۹۳.

۱۸. مجتهدی، احمد و علی حسن‌زاده. ۱۳۸۰. پول و بانکداری. تهران: پژوهشکده پولی و بانکی. ص ۱۰۳.
۱۹. محسنی زنوزی، سید جمال‌الدین و زهرا جلیلی. ۱۳۹۵. «مشکلات بانکداری اسلامی در ایران با نگاهی به تجربه مالزی». فصلنامه علمی ترویجی و بانکداری اسلامی، شماره هفدهم. ص ۵۸-۳۳.
۲۰. محقق نیا، محمدجواد. ۱۳۹۴. درآمدی بر شاخص‌های بانکداری اسلامی. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (رح). ص ۲۹۶.
۲۱. محمد زاده، یوسف، هادی قهرمانی و محمدعلی قدسی مآب. ۱۳۹۵. «ارزیابی اهداف و عملکرد بانکداری اسلامی در ایران و سایر کشورهای اسلامی». فصلنامه علمی- ترویجی اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره هفدهم. ص ۳۲-۷.
۲۲. مسعود، سید. ۱۳۹۴. افغانستان در نشیب و فرازهای بحران اقتصادی. کابل: انتشارات یوسف زاده، ص ۱۸۲.
۲۳. مصباحی مقدم، غلام‌رضا و دیگران. ۱۳۹۰. «بازاریابی شبکه‌ای و فعالیت شرکت‌های هرمی از منظر فقهی اقتصادی». دو فصلنامه مطالعات اقتصاد اسلامی، س ۳، ش ۶ ص ۴۳.
۲۴. موسویان، سید عباس و بهزاد ورمزیاری. ۱۳۹۱. «بررسی تأثیر بانکداری بدون ربا بر رشد اقتصادی در ایران». فصلنامه اقتصاد اسلامی، سال دوازدهم، شماره ۴۸. ص ۳۱-۳۰.
۲۵. موسویان، سید عباس و حسین میثمی. ۱۳۹۷. بانکداری اسلامی (۱): مبانی نظری- تجارب عملی. تهران: پژوهشکده پولی و بانکی. ص ۸.
۲۶. موسویان، سید عباس. ۱۳۹۹. ابزارهای مالی اسلامی (صکوک). تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی. ص ۷۸ و ۱۳۳.
۲۷. مهر آرا، محسن، الهه پهلواند. ۱۳۹۵. «بررسی عوامل مؤثر بر ریسک نقدینگی در صنعت بانکداری مبتنی بر رویکرد بیزین: مطالعه موردی بانک‌های ایران». پژوهشنامه علمی- پژوهشی اقتصاد کلان، سال یازدهم، شماره ۲۲، ص ۳۷-۱۳.
۲۸. میرباقری هیر، میر ناصر، محمدرضا ناهیدی امیر خیز و سیامک شکوهی فرد. ۱۳۹۵. «ارزیابی ثبات مالی و تبیین عوامل مؤثر بر ثبات مالی بانک‌های کشور». فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، سال چهاردهم، شماره ۱۵، ص ۲۵.
۲۹. نوروزی، پیام، مسعود زینلی دستمال باف و سیده محبوبه حسینی. ۱۳۹۴. «ویژگی‌های بانکداری اسلامی در کاهش بحران‌های مالی نسبت به بانکداری متعارف». فصلنامه علمی- ترویجی اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره سیزدهم، ص ۱۰۹-۱۳۰.
- ید الهی وثیق، سمیه. ۱۳۹۰. «مقایسه عملکرد بانکداری قبل و بعد از اجرای قانون بانکداری بدون ربا در ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا (س)، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد.

(ب) انگلیسی

1. Abdul Karim, N., Alhabshi, S., Kassim, S., & Haron, R. (2019). A critical review of bank stability measures in selected countries with dual banking system. *Revista Publicando*, 6 (19), 118-131
2. Anginer, D., Demirguc-Kunt, A., Huizinga, H., & Ma, K. (2018). Corporate governance of banks and financial stability. *Journal of Financial Economics*, 130, 327-346.

3. **Grier, W.A.** (2007), *Credit Analysis of Financial Institutions. United Kingdom: Euromoney Institution Investor PLC*, 2nd edition, 350 p (s).
4. Selvanathan, Mahiswaran; Nadarajan, Dineswary; Mohd Zamri, Amelia Farzana , Suppramaniam, Subaashnii; Muhammad, Ahmad Muzammir (2018), An exploratory study on customers' selection in choosing Islamic banking, *International Business Research* 11 (5), 42-49.
5. Shaddady, A., & Moore, T. (2019). Investigation of the effects of financial regulation and Supervision on bank stability: The application of Camels-Dea to quantile regressions. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 58 (c), 96-116.

سایته‌ها

www.dab.gov.af

www.aib.af

www.ibafg.com

www.afghanunitedbank.com